

Registro Nr. 1840

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJOS ARCHYVAS

FONDAS NR. 133 (SA)

RASEINIŲ (ŽEMAIČIŲ) PAVIETO TIJŪNO ŽEMĖS RIBŲ TEISMAS

ТИВУНСКИЙ ГРАНИЧНЫЙ СУД РОССИЙСКОГО (ЖМУДСКОГО) ПОВЕТА

DEKRETŲ KNYGŲ IR DEKRETŲ PROTOKOLŲ

АПУРАШАС NR. 1

CHRONOLOGINĖS RIBOS: 1766–1803 m.

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJOS ARCHYVAS
PAŽYMA APIE RASEINIŲ (ŽEMAIČIŲ) PAVIETO TIJŪNO
ŽEMĖS RIBŲ TEISMO FONDAŲ NR. 133 (SA)

2023-12-13 Nr. A7-17

Vilnius

I. INFORMACIJA APIE FONDO SUDARYTOJĄ

Tijūno (lenk. *ciwun*, rus. *миун, мивун*) pareigybė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (toliau – LDK) atsirado XIV a. Tai buvo Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaro arba tijūnijos (Žemaitijos seniūnijoje valstybiniai dvarai tijūnijomis buvo vadinami net iki 1795 m.) administratorius. Prie LDK prijungtose nelietuviškose srityse (kartais ir etninėje Lietuvoje) tijūnas buvo vadinamas didžiojo kunigaikščio vietininku. XV a. antroje pusėje išsiskyrė Vilniaus ir Trakų didieji tijūnai, kurių žinioje buvo vaivadijų didžiojo kunigaikščio dvarų valstiečių prievolės (šiuos dvarus administruodavo jų laikytojai). XV a. didžiojo kunigaikščio dvarams kuriantis prie svarbesnių pilių ir kiemų, tijūnai, kurių valsčiai patekdavo į šiuos dvarus, tapdavo dvarų laikytojų ir seniūnų padėjėjais; valsčiui pasidarius dvaru, tijūnai virsdavo laikytojais¹.

1564–1566 m. luomų, teismų ir administracinės reformos panaikino tijūno pareigybę, ji iki 1795 m. išliko tik Žemaitijos seniūnijos valsčiuose. Valsčių skaičius Žemaitijoje ne visada lėmė tijūnų skaičių. Kartais vienas tijūnas galėjo administruoti kelis valsčius, todėl tijūnų skaičius nuolat keitėsi. XVI a. Žemaitijoje jų priskaičiuojama net iki 22–23. XVI a. pradžioje tijūnai buvo tiek sustiprėję, kad sugebėjo pasipriešinti seniūno veiksams ir savavališkam tijūnysčių dalijimui bei atiminėjimui².

Dvaro valsčiaus gyventojų (išskyrus bajorų, dvasininkų, miestiečių, savivaldą turinčių totorių, karaimų ir žydų bendruomenių narių, privačių dvarų gyventojų) civilines ir baudžiamąsias bylas sprendė tijūno teismas (lenk. *sąd graniczny*; rus. *миунский суд*). Tijūno teismo narį skyrė tijūnas, teismui pirmininkavo dažniausiai pats tijūnas arba jo skirtas teisėjas. Tijūno teismas daugiausia rėmėsi vietos papročiais ir didžiojo kunigaikščio išleistais aktais³. Po Valakų ir 1564–

¹ „Tijūnas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/tijunas/> [žiūr. 2023-11-13].

² VAIVADA, Vacys, „Žemaitija XV–XVIII amžiuje“, *Žemaitijos istorija* sud. Alvydas Nikžentatis (Vilnius, 1977), p. 117–118.

³ MACHOVENKO, Jevgenij, „Tijūno teismas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/tijuno-teismas/> [žiūr. 2023-11-13].

1566 m. teismų reformos liko 16 tijūno teismų. 14 iš jų buvo Žemaitijoje (Ariogaloje, Beržėnuose, Beržinėnuose, Didžiūsiause ir Mažūsiause Dirvėnuose, Gondingoje, Karšuvoje, Pajūryje, Rietave, Šeduvoje, Tveruose, Užventyje, Viešvėnuose, Tendžiogaloje) ir 2 didžiojo tijūno teismai – Vilniuje bei Trakuose.

Visoje Žemaitijos kunigaikštystėje buvo tik vienas pakamaris. Todėl 1764 m. leista tijūno teismui nagrinėti bylas ir dėl žemės ribų nustatymo apsiribojant tik Žemaitijos kunigaikštystės ribomis. Prieš pradėdamas eiti pareigas, tijūnas Raseinių (Žemaičių) žemės teisme turėjo prisiekti būti ištikimas valdovui ir pasižadėti atlikti savo pareigas sąžiningai. Pagal 1764 m. konstituciją tijūnas galėjo skirti sau vieną padėjėją – kamarninką (lenk. *komornik*). Tijūno teismo sprendimą galima buvo apskūsti Žemaitijos seniūno arba kašteliono teismams⁴.

1764 m. didelio ploto Žemaitijos teritorija buvo padalinta į dvi teismines reparticijas – Raseinių ir Telšių. Į pirmosios reparticijos sudėtį įėjo 13 paviėtų: Ariogalos, Vilkijos, Veliuonos, Raseinių, Viduklės, Kražių, Tendžiogalos, Josvainių, Šiaulių, Didžiųjų ir Mažųjų Dirvėnų, Beržėnų ir Užvenčio. Antrąją Telšių reparticiją sudarė 16 paviėtų: Telšių, Rietavo, Pajūrio, Viešvėnų, Karšuvos, Šauduvos, Gondingos, Tverų, Patumšių, Biržinėnų, Palangos, Pavandenės, Medingėnų, Karklėnų, Žarėnų, Platelių. Atsiradus šioms dviem teisminėms reparticijoms, Raseinių teismas išsaugojo savo prioritetines teises. Į šio teismo archyvą turėjo būti siunčiamos ir Telšiuose vedamos teismų aktų knygos⁵.

1791 m. Žemaitijos kunigaikštystės teritorija buvo padalinta į 3 teisminius pavietus: Raseinių (apėmė Ariogalos, Vilkijos, Josvainių, Karšuvos, Pajūrio ir Rietavo pavietus bei dalį Veliuonos, Tendžiogalos, Raseinių, Viduklės ir Kražių pavietų), Šiaulių ir Telšių. Po 1791 m. Žemaičių kunigaikštystės pareigūnai ėmėsi tituluotis naujai sudarytų pavietų pareigūnais⁶. Tijūnų institutas Žemaitijos administravimo sistemoje išliko reikšmingas iki pat trečiojo ATR padalijimo⁷.

Seniausia Lietuvos valstybės istorijos archyve (toliau – LVIA) saugoma Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo byla – dekretai, sudaryti 1766–1790 m. Tijūno žemės ribų teismui šiuo laikotarpiu pirmininkavo šie pareigūnai: Ariogalos tijūnas Stanislovas

⁴ „Activitas Ciwunow Xięstwa Zmudzkiego“, *Volumina legum* t. 7 (Petersburg, 1860), p. 181; GLOGER, Zygmunt, „Ciwun, tywoń“, *Encyklopedia staropolska*, <https://literat.ug.edu.pl/glogers/0005.htm> [žiūr. 2023–11–13]; *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 3, *Kięstwo Żmudzkie XV–XVIII wiek*, pod red. Andrzeja Rachuby, opr. Henryk Lulewicz, Andrzej Rachuba, Przemysław P. Romaniuk i Andrzej Haratym (Warszawa, 2015), p. 34–35.

⁵ VAIVADA, „Žemaitija XV–XVIII amžiuje“, p. 122; *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego*, p. 34.

⁶ *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego*, p. 39, 44.

⁷ VAIVADA, „Žemaitija XV–XVIII amžiuje“, p. 118.

Pšecišauskas, Rietavo tijūnai Adomas Ivanavičius ir Motiejus Bilevičius, Tverų tijūnas Valerijonas Bilevičius, Beržėnų tijūnas Leonas Pšecišauskas ir Biržinėnų tijūnas Simonas Ganiprauskas. Šioje byloje minimi trys tijūno žemės ribų teismo raštininkai – Motiejus Mintautas, Viktoras Jarudas ir Antanas Klementas⁸.

Kurioje vietoje Raseinių miestelyje buvo saugomos teismų aktų knygos tikslų duomenų nėra. XIX a. šeštajame deš. Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui perduodamos Raseinių pavieto teismų aktų knygos buvo blogos fizinės būklės. 1795 m. lapkričio mėn. generolas Repninas gavo raportą, kad Raseinių pilies teismo knygos kartu su Raseinių žemės teismo knygomis saugomos labai nepatogioje ir pavojingoje vietoje. Todėl Repninas nurodė gražinti Raseinių pilies teismo knygas į Raseinių dominikonų vienuolyną, kur jos buvo saugomos dvidešimt metų iki Kosciuškos sukilimo⁹. Caro valdžiai panaikinus Raseinių žemės, pilies, pakamario ir kt. teismus, jų bylos perėjo Raseinių apskrities teismo žinion. Tuo tarpu, Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo aktų knygos buvo saugomos Kauno jungtiniame baudžiamojo ir civilinio teismo archyve.

II. DOKUMENTŲ SUTVARKYMAS

Bendrosios žinios apie fondo dokumentus

1852 m. balandžio 2 d. Rusijos imperatorius Nikolajus I paskelbė įsaką „dėl vakarinių gubernijų centrinių senųjų aktų archyvų Kijeve, Vitebske ir Vilniuje įsteigimo“¹⁰. Remiantis šiuo įsaku buvo įsteigtas Vilniaus centrinis senųjų aktų archyvas, kuriame turėjo būti sukaupti visi LDK veikusių įstaigų ir institucijų aktai, surašyti iki 1799 m. Šio archyvo direktoriumi buvo paskirtas Nikita Gorbačevskis. Archyvo išlaidoms iš valstybės išdo buvo skirta 2300 rublių, o jo veiklą kontroliavo Rusijos imperijos liaudies švietimo ministerija.

1883 m. Kauno jungtiniame baudžiamojo ir civilinio teismo rūmų archyve buvo rasta 161 senųjų aktų knyga¹¹, keturios iš jų priklausė Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismui.

⁸ LVIA, f. 133, ap. 1, b. 1 (Gorb. 19516).

⁹ *Archiwum akt dawnych w Wilnie w okresie od 1795 do 1922 roku: rys historyczny*, opr. Ryszard Mienicki (Wilno, 1923), p. 48.

¹⁰ *Полное собрание законов Российской империи*, Собрание 1825–1887, т. 27, ч. 1, № 26126, с. 228 https://nlr.ru/e-res/law_r/search.php [žiūr. 2023–11–13].

¹¹ *Archiwum akt dawnych w Wilnie*, p. 54.

1883 m. birželio 23–30 d. dalis rastų senųjų aktų knygų buvo nusiųsta į Vilniaus centrinį senųjų aktų archyvą, tarp jų buvo keturios Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo aktų knygos¹². Remiantis 1883 m. liepos 6 d. Ivano Sprogio pranešimu, šios ir kitos bylos buvo įrašytos į papildomą rankraštinį N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogą (bylų grupė Nr. 19501–19576)¹³, didžiąja dalimi sudarytą iš bylų, į archyvą patekusių 1873–1914 m. laikotarpiu, ir neįtrauktų į 1872 m. spausdintinį N. Gorbačevskio katalogą. Be inventorinio numerio šiame kataloge kiekviena byla turėjo sudarytą trumpą antraštę, buvo nurodyta sudarymo data ir lapų kiekis.

XX a. vykę pasauliniai karai ir okupacijos skaudžiai atsiliepė Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui. Jis ne kartą buvo išvežtas į užsienį ir vėl gražintas į Lietuvą. Nemažai bylų dingo arba atsidūrė kitų šalių archyvuose. Po antro pasaulinio karo Vilniaus centrinio senųjų aktų archyvo bylos perėjo LTSR centrinio valstybinio archyvo žinion. 1946 m., siekiant įvesti tikslią Lietuvos archyvuose saugomų fondų apskaitą ir kontrolę, Vyriausioji archyvų valdyba prie TSRS vidaus reikalų ministerijos išleido potvarkį, kuriuo LTSR archyvų valdybai nurodoma užregistruoti visus tuo metu buvusius archyvų fondus, suteikiant jiems numerius. Vykdam šį potvarkį, 1949–1951 m. Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo fondui buvo suteiktas Nr. 133 (SA).

1957 m. sausio 1 d. Vilniuje buvo įsteigtas LTSR centrinis valstybinis istorijos archyvas, kuriam iš LTSR centrinio valstybinio archyvo buvo perduoti Senieji aktai, tame tarpe ir Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo fondas. Šio fondo apyrašo Nr. 1 apskaitos dokumentu buvo naudojamas papildomas rankraštis N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogas, pagal kurį jam priklausė keturios bylos Nr. 19516, 19529, 19551 ir 19572.

1976 m. archyve buvo sudarytas fondo Nr. 133 (SA) „Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismas“ apyrašas Nr. 2. Jam priklausė viena byla – tijūno žemės ribų teismo sprendimas byloje dėl Dubėnų dvaro Beržėnų pavieta, Žutautų ir Vabalių kaimų Raseinių pavieta ribų nustatymo.

1976–1978 ir 1980 m. Lietuvos TSR centriniame valstybiniame istorijos archyve atlikus Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo fondo Nr. 133 (SA) bylų kiekio ir fizinės būklės patikrinimą, buvo nustatyta, kad šiame fonde pagal papildomą rankraštinį N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogą, kuris buvo naudojamas kaip apyrašo Nr. 1 apskaitos dokumentas, faktiškai

¹² LVIA, f. 594, ap. 1, b. 683, l. 28–28v, 31–32v, 35–39.

¹³ Ten pat, l. 42–42v.

yra 4 bylos (Gorb. Nr. 19516, 19529, 19551, 19572), o apyraše Nr. 2 – 1 byla. Taigi, patikrinimas patvirtino pagal archyvo apskaitą šiam fondui priklausančių bylų kiekį.

2023 m. naujai sudaryti Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo fondo Nr. 133 (SA) apyrašai Nr. 1 ir Nr. 2. Naujai aprašyta apyrašui Nr. 2 priklausanti byla, sudaryta nauja šios bylos antraštė. Po pertvarkymų fondo Nr. 133 „Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismas“ apyraše Nr. 1 yra 4 apskaitos vienetai (Gorb. Nr. 19516, 19529, 19551, 19572), o apyraše Nr. 2 – 1 apskaitos vienetas.

Iš viso Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo fonde Nr. 133 (SA) yra 5 apskaitos vienetai, kurių chronologinės ribos 1766–1803 m.

Dekretų knygų ir dekretų protokolų apyrašas Nr. 1

Iš naujo patyrinėti ir pertvarkyti Senuosius aktus imtasi, norint ištaisyti papildomame rankraštiniame N. Gorbačevskio senųjų aktų kataloge pastebėtus bylų aprašymo trūkumus ir netikslumus. 2023 m., sudarant naują Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo fondo Nr. 133 (SA) apyrašą Nr. 1, buvo atlikti šie darbai:

- 1) bylų kiekio, fizinės būklės patikrinimas;
- 2) bylų priklausymo fondui nustatymas;
- 3) dokumentų tikslių chronologinių ribų nustatymas;
- 4) bylų antraščių lietuvių ir rusų kalbomis sudarymas;
- 5) naujų numerių suteikimas apskaitos vienetams.

Naujai sudarytame fondo Nr. 133 „Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismas“ apyraše Nr. 1 į papildomą rankraštinį N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogą įrašytos bylos gavo naujus apskaitos numerius, tačiau šalia lieka nurodyti ir ankstesni N. Gorbačevskio katalogo numeriai.

Visus fondo Nr. 133 (SA) apyrašo Nr. 1 bylas sudarančius dokumentus galima suskirstyti į dekretų knygas ir dekretų protokolus. Jose įrašyti Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teisme nagrinėjamų bylų turinys, eiga ir skelbiami teismo nuosprendžiai. Chronologinės dokumentų ribos – 1766–1803 m.

Seniausia fondo Nr. 133 (SA) apyrašo Nr. 1 byla yra byla Nr. 1 – Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo sprendimų knyga. Šią knygą sudaro 33 dokumentai ir jie apima laikotarpį nuo 1766 m. lapkričio 10 d. iki 1790 m. spalio 29 d.

Fondo Nr. 133 (SA) apyrašo Nr. 1 bylų fizinio stovio ir datų ypatybės nurodytos lentelės pastabų skiltyje. Visi šio apyrašo dokumentai parašyti lenkų kalba. Tvarkant apyrašą Nr. 1 sudarytos naujos bylų antraštės lietuvių ir rusų kalbomis, tiksliau nustatytos bylų chronologinės ribos ir lapų kiekis.

Iš viso į fondo Nr. 133 (SA) Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo apyrašą Nr. 1 įrašyti 4 apskaitos vienetai, kurių chronologinės ribos 1766–1803 m.

Informacijos ir sklaidos skyriaus
vyriausioji specialistė

Violeta Pansevič

ПЕРЕВОД СПРАВКИ ФОНДА № 133 «ТИВУНСКИЙ ГРАНИЧНЫЙ СУД РОССИЙСКОГО (ЖМУДСКОГО) ПОВЕТА»

I. ИНФОРМАЦИЯ О ФОНДООБРАЗОВАТЕЛЕ

Должность тивуна (польский яз. *ciwin*) в Великом княжестве Литовском (далее – ВКЛ) появилось в XIV в. Он был управляющим поместья великого князя литовского или тивунства (в Жмудском княжестве государственные поместья до 1795 г. назывались тивунствами). В нелитовских областях, присоединенных к ВКЛ (иногда в этнической Литве), тивуна называли наместником великого князя. Во второй половине XV в. выделились великие тивуны виленский и трокский, в распоряжении которых находились повинности крестьян поместий великого князя, находившихся в воеводствах (этими именами управляли их содержатели). В XV в., когда поместья великого князя создавались вблизи наиболее важных замков и дворов, тивуны, которых волости входили в эти поместья, стали помощниками содержателей поместий и старейшин; когда волость становилась имением, тивуны становились их содержателями.

После сословных, судебных и административных реформ в 1564–1566 гг. должность тивуна упразднена, до 1795 г. она сохранилась только в волостях Жмудского староства. Количество волостей на Жмуди не всегда определяло количество тивунов. Иногда один тивун мог управлять несколькими волостями, поэтому количество тивунов постоянно менялось. В XVI в. на Жмуди их насчитывают даже около 22–23. В начале XVI в. тивуны настолько усилились, что смогли противостоять действиям старейшин и произвольному разделению и лишениям тивунств.

Гражданские и уголовные дела жителей волостей, входивших в состав поместий (за исключением дворян, духовных лиц, мещан, членов татарской, караимской и еврейской общин, имеющих самоуправления, жителей частных имений) решал тивунский граничный суд (польский яз. *sąd graniczny*). Член тивунского граничного суда назначался тивуном, в суде обычно председательствовал сам тивун или назначенный им судья. Тивунский граничный суд опирался в основном на местные обычаи и акты, издаваемые великим князем. После аграрной и судебно-административной реформы, проведенной в 1564–1566 гг. осталось 16 судов. 14 из них находились на Жмуди (Эйрагола, Бержаны, Биржиняны,

Большие и Малые Дырвяны, Гондинга, Коршово, Поюры, Ретово, Шадово, Тверы, Ужвенты, Вешвяны, Тендзягола) и 2 суда великих тивунов – в Вильне и Троках.

Во всем Жмудском княжестве был только один подкоморий. Поэтому в 1764 г. тивунский граничный суд был допущен к рассмотрению дел, связанных с установлением границ земельных владений, и ограничен границами Жмудского княжества. Прежде чем приступить к исполнению своих обязанностей, тивун должен был поклясться в Россиенском (Жмудском) земском суде в верности правителю и обязаться добросовестно исполнять свои обязанности. Согласно конституции 1764 г., тивун мог назначить себе одного помощника – коморника. Решение тивунского граничного суда можно было обжаловать в судах старейшины или каштеляна жмудского.

В 1764 г. большая территория Жмудского княжества была разделена на две судебные репартиции – Россиенскую и Тельшевскую. В состав первой репартиции вошло 13 поветов: Эйрагольский, Вилкийский, Велионский, Россиенский, Видуклевский, Крожский, Тендзягольский, Иосвойнский, Шавельский, Больших и Малых Дырвян, Бержанский и Ужвентский. Другая репартиция состояла из 16 поветов: Тельшевского, Ретовского, Поюрского, Вешвянского, Коршовского, Шадовского, Гондингского, Тверского, Потумшевского, Биржинянского, Полонгевского, Повонденского, Медингянского, Корклянского, Жоранского и Плотельского. Когда возникли эти две судебные репартиции, Россиенский суд сохранил свои приоритетные права. В архив этого суда должны были быть отправлены и актовые книги судов Тельшевской репартиции.

В 1791 г. территория Жмудского княжества была разделена на 3 судебные поветы: Россиенский (в его состав вошли Эйрагольский, Вилкийский, Иосвойнский, Коршовский, Поюрский и Ретовский поветы, также часть Велионского, Тендзягольского, Россиенского, Видуклевского и Крожского поветов), Шавельский и Тельшевский. После 1791 г. должностные лица Жмудского княжества начали именовать себя должностными лицами новосозданных поветов. Тивун играл важную роль в жмудской системе управления вплоть до третьего раздела Речи Посполитой.

В Литовском государственном историческом архиве (далее – ЛГИА) самими старыми по хронологии являются судебные решения тивунского граничного суда Россиенского (Жмудского) повета, составленные в 1766–1790 гг. В этот период тивунский граничный суд возглавляли следующие должностные лица: тивун эйрагольский Станислав

Пшецишевский, ретовские тивуны Адам Иванович и Матвей Билевич, тверский тивун Валерий Билевич, бержанский тивун Леон Пшецишевский и биржинянский тивун Семен Гонипровский. В этой книге упоминаются три писаря тивунского граничного суда – Матвей Минтовт, Виктор Яруд и Антон Клемент.

В котором месте в местечке Россиены хранились судебные актовые книги точных данных нет. Виленскому центральному архиву древних актов в шестом десятилетии XIX в. переданные судебные актовые книги Россиенского повета были в плохом состоянии. В ноябре 1795 г. генерал Репнин получил рапорт относительно хранения книг Россиенского городского и земского судов в очень неудобном и опасном месте. Поэтому Репнин велел вернуть книги Россиенского городского суда в Россиенский монастырь доминиканов, где они хранились в течение 20 лет до восстания Тадеуша Костюшки. В 1831 г. царская власть упразднила Россиенские земский, подкоморский, городской и другие суды, их дела перешли в ведение Россиенского уездного суда. Актовые книги тивунского граничного суда Россиенского (Жмудского) повета хранилась в архиве Ковенской соединённой палаты уголовного и гражданского суда.

СОЗДАНИЕ ФОНДА И ЕГО СТРУКТУРА

Сведения о фонде

2 апреля 1852 г. император России Николай I издал указ «об учреждении в Киеве, Витебске и Вильно центральных архивов древних актов». Согласно этому указу, в Виленском центральном архиве древних актов, которое курировало министерство народного просвещения Российской империи, должны были быть собраны все документы, составленные до 1799 г. Директором архива был назначен Никита Горбачевский. Для нужд учреждения из государственной казны выделено 2300 рублей, а его деятельность контролировало министерство народного просвещения Российской империи.

В 1883 г. в архиве Ковенской соединённой палаты уголовного и гражданского суда была обнаружена 161 книга древних актов, четыре из них принадлежали тивунскому граничному суду Россиенского (Жмудского) повета. 23–30 июня 1883 г. часть найденных книг была передана в Виленский центральный архив древних актов, среди них были и актовые книги, принадлежавшие тивунскому граничному суду Россиенского (Жмудского)

повета. На основании уведомления Ивана Спрогиса с 6 июля 1883 г., эти и другие книги древних актов внесены в дополнительный рукописный каталог древних актов Н. Горбачевского (группа дел № 19501–19576), который в большинстве состоял из дел, попавших в архив в течении 1873–1914 гг. и не вошедших в печатный каталог Н. Горбачевского с 1872 г. Кроме инвентарного номера, каждое дело в этом каталоге имело короткий заголовок, были указана его дата составления и количество листов.

В XX в. прошедшие мировые войны и оккупации болезненно отозвались на судьбе Виленского центрального архива древних актов. Он несколько раз был вывезен за границу. Немало дел потерялось или оказалось в архивах соседних государств. После второй мировой войны дела Виленского центрального архива древних актов перешли в ведение центрального государственного архива Лит.ССР. В 1946 г. Архивное управление Лит.ССР получило указание Главного Архивного управления при МВД СССР о взятии всех архивных фондов на учёт и присвоении им номеров. Выполняя это указание, в 1948–1951 гг. фонду «Тивунский граничный суд Россиенского (Жмудского) повета» был присвоен № 133.

1 января 1957 г. в Вильнюсе был учрежден центральный государственный исторический архив Лит.ССР, в который из центрального государственного архива были переданы древние акты, в том числе и фонд «Тивунский граничный суд Россиенского (Жмудского) повета». Дополнительный рукописный каталог древних актов Н. Горбачевского использовался как документ учёта описи № 1 фонда № 133, согласно которому ей принадлежали 4 дела № 19516, 19529, 19551 и 19572.

В 1976 г. была составлена опись № 2 фонда № 133 «Тивунский граничный суд Россиенского (Жмудского) повета». В эту опись вошло 1 дело – судебное решение тивунского граничного суда по делу установления границ имения Дубяны в Биржинянском повете и деревней Жутовты и Вабалы в Россиенском повете.

В 1976–1978, 1980 гг. в центральном государственном историческом архиве Лит.ССР была проведена проверка наличия и состояния дел фонда № 133 «Тивунский граничный суд Россиенского (Жмудского) повета». В результате проверки было установлено, что в дополнительном рукописном каталоге Н. Горбачевского, который использовался как учётный документ описи № 1 фонда № 133, оказались в наличии 4 дела

(Горб. № 19516, 19529, 19551 и 19572), а в описи № 2 – 1 дело. Проверка подтвердила соответствие фактического количества дел количеству принадлежавших фонду дел.

В 2023 г. были усовершенствованы описи № 1 и № 2 фонда № 133 «Тивунский граничный суд Россиенского (Жмудского) повета». Дело принадлежащее описи № 2 было заново описано, составлен новый заголовок этого дела. В новосоставленной описи № 1 фонда № 133 «Тивунский граничный суд Россиенского (Жмудского) повета» учтено 4 (четыре) единицы хранения (Горб. № 19516, 19529, 19551 и 19572), а в описи № 2 – 1 единица хранения.

Итого в фонде № 133 «Тивунский граничный суд Россиенского (Жмудского) повета» имеется 5 единиц хранения, хронологические рамки которых охватывают 1766–1803 гг.

Первая опись фонда № 133 «Тивунский граничный суд Россиенского (Жмудского) повета»

Недостатки и неточности в описании дел дополнительного рукописного каталога древних актов Н. Горбачевского явились стимулом для исследований древних актов. При составлении в 2023 г. новой описи № 1 фонда № 133 «Тивунский граничный суд Россиенского (Жмудского) повета» были проведены следующие работы:

1. проверка наличия и физического состояния дел, ведение точного фактического учёта древних актов;
2. фондирование;
3. уточнение хронологических рамок документов;
4. составление заголовков дел на литовском и русском языках;
5. перешифровка дел.

В результате проверки установлено, что в первой описи фонда № 133 «Тивунский граничный суд Россиенского (Жмудского) повета» имеется в наличии 4 (четыре) единицы хранения. Эти дела в новосоставленной описи № 1 получили новые инвентарные номера. Рядом указаны и старые шифры дополнительного рукописного каталога древних актов Н. Горбачевского.

Описи № 1 фонда № 133 принадлежавшие дела по виду документов являются декретами и декретовыми протоколами. В них излагаются суть и процесс рассматриваемых

в тивунском граничном суде Россиенского (Жмудского) повета дел и выносятся судебные решения. Хронологические рамки документов – 1766–1803 гг.

Самым старым делом фонда № 133 описи № 1 является дело № 1 – книга судебных решений тивунского граничного суда Россиенского (Жмудского) повета. Она состоит из 33 документов и охватывает период с 10 ноября 1766 г. по 29 октября 1790 г.

Особенности дат документов, физического состояния и состава дел описи № 1 фонда № 133 указаны в таблице, в колонке «примечания». Документы написаны на польском языке. В описи № 1 также составлены новые заголовки дел на литовском и русском языках, точнее указаны хронологические рамки документов и количество листов.

Всего в описи № 1 фонда № 133 «Тивунский граничный суд Россиенского (Жмудского) повета» имеется 4 единицы хранения, хронологические рамки которых охватывают 1766–1803 гг.

Главный специалист

Отдела распространения информации

Виолета Пансевич

SUTRUMPINIMAI

a. – amžius
Gor. – Gorbačevskis
kat. – katalogas
l. – lapas
m. – metai
Nr. – numeris
p. – puslapis
pr. – pradžia
pab. – pabaiga
v. – antra lapo pusė
t.– tomas

**FONDAS NR. 133 (SA)
RASEINIŲ (ŽEMAIČIŲ) PAVIETO TIJŪNO ŽEMĖS RIBŲ TEISMAS
DEKRETŲ KNYGŲ IR DEKRETŲ PROTOKOLŲ APYRAŠAS NR. 1**

Eilės Nr.	Nr. pagal N. Gorbačevskio katalogą	Bylos antraštė	Dokumentų skiriamosios ypatybės	Kalba	Chronologinės ribos (data)	Apimtis		Pastabos
						Объём		
Поряд. Номер	Номер по каталогу Н. Горбачевского	Заголовок дела	Особенности документов	Язык	Хронологические рамки (дата)	Кол-во	Матavimo vienetas Единица измерения	Примечания
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	19516	Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo sprendimų knyga Книга судебных решений тивунского граничного суда Россиенского (Жмудского) повета	ranka rašytas dok. рукописный док.	lenkų k. польский яз.	1766 11 10 1790 10 29	1042	l. (л.)	Dokumentų datos knygoje. Даты документов в книге. 1766 11 10; 1767 11 25; 1768 09 14; 1769 08 07; 1774 06 18; 1777 11 18; 1781 05 04 1782 11 02; 1783 05 19; 1784 05 21 1786 11 08; 1787 09 14;

1	2	3	4	5	6	7	8	9
								1788 10 07; 1789 06 15 1790 10 29
2	19529	<p>Raseinių (Žemaičių) pavieto tįjūno žemės ribų teismo sprendimas dėl žemės valdų, esančių Žarėnų seniūnijoje, ribų nustatymo tarp Žemaičių žemės teismo teisėjo ir Žarėnų seniūno žmonos Justinos Pšecišauskaitės Nagurskienės ir jų sūnų Stanislovo, Ignoto ir Pranciškaus iš vienos pusės ir Žemaičių kunigaikštystės poručiko Klemenso Drabavičiaus, Medingėnų pavieto chorunžo Vincento Venckevičiaus sūnų Antano ir Motiejaus, Tverų pavieto chorunžo Motiejaus Dauskurdo ir kt. asmenų iš kitos pusės</p> <p>Судебное решение тивунского граничного суда Россиенского (Жмудского) повета по делу установления границ земельных владений, находящихся в Жоранском старостве, между Юстиной Пшецишевской Нагурской – женой судьи Жмудского земского суда и старосты жоранского и их сыновьями Станиславом, Игнатием и Франциском с одной стороны и поручиком Жмудского княжества Клементием Дробовичем,</p>	<p>ranka rašytas dok.</p> <p>рукописный док.</p>	<p>lenkų k.</p> <p>польский яз.</p>	1788 12 09	55	l. (л.)	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Антоном и Матвеем – сыновьями хорунжего Медингянского староства Викентия Венцкевича, хорунжим Тверского повета Матвеем Довскурдом и другими с другой стороны						
3	19551	<p>Raseinių (Žemaičių) pavieto tijūno žemės ribų teismo sprendimas dėl neteisėto žemės valdų, pievų ir miškų, priklausančių Laukuvos, Mostaičių, Vaitkaičių, Bartkiškės ir kitiems dvarams Pajūrio paviete Žemaičių kunigaikštystėje, užėmimo tarp Tado Aloizo ir Kotrynos Samavičiūtės Vaitkevičių, Martyno ir Jurgio Vaitkevičių, Lauryno ir Konstancijos Eidintaitės Gudauskų, Stanislovo ir Dominyko Jaugėlių, Roko ir Rozalijos Juškevičiūtės Jaugėlių iš vienos pusės ir Stanislovo ir Rozalijos Jakubauskaitės Skšetuskių, jų vaikų Antano, Magdalenos, Konstancijos ir Placidos Skšetuskių, Žemaičių kunigaikštystės rotmistro Jono Palubinsko ir kitų iš kitos pusės</p> <p>Декрет тивунского граничного суда Россиенского (Жмудского) повета по делу незаконного захвата земельных владений, лугов и лесов, находящихся</p>	<p>ranka rašytas dok.</p> <p>рукописный док.</p>	<p>lenkų k.</p> <p>польский яз.</p>	1788 07 02	115	l. (л.)	<p>Bylos paskutiniame puslapyje išpaustas tijūno žemės ribų teismo antspaudas</p> <p>Документ удостоверен печатью тивунского граничного суда</p>

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		в именах Ловково, Мостайцы, Войткайцы, Барткишки и других в Поюрском повете Жмудского княжества, между Фадеем Алоизом и Екатериной из Самовичев Войткевичами, Мартином и Юрием Войткевичами, Лаврентием и Констанцией из Эйдинтов Гудовскими, Станиславом и Домиником Явгелами, Рохом и Розой из Юшкевичей Явгелами с одной стороны и Станиславом и Розой из Якубовских Скшетускими, их детьми Антоном, Магдаленой, Констанцией и Плацидой Скшетускими, ротмистром Жмудского княжества Иваном Полубинским и другими с другой стороны						
4	19572	Raseinių (Žemaičių) pavieto tįjūno žemės ribų teismo sprendimų protokolai: 1. dėl Paraseinio, Plauginių, Glinkiškių ir kitų dvarų Raseinių paviete Žemaičių kunigaikštystėje ribų nustatymo tarp Žemaičių kunigaikštystės žemės teismo teisėjo Benedikto Valavičiaus iš vienos pusės ir Gabrieliaus ir Elenos Vidmontaitės Šidlauskų, Mykolo ir Rozalijos Miniotaitės Minmontų, Simono, Kiliano ir Mikalojaus Daugėlių ir kitų iš kitos pusės; 2. dėl Papiškių dvaro, esančio Veliuonos	ranka rašytas dok.	lenkų k.	1790 06 18 1803 08 24	19	l. (л.)	1790 06 18 1790 09 21; 1791 05 31 1791 09 24; 1795 09 14; 1796 10 07; 1803 08 24 Bylos viršelis sutrūnijęs. Обложка дела истлевшая.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		<p>paviete prie Dotnuvos trakto, žemės ribų nustatymo tarp Jo karališkosios didenybės šambeliono Leono Čyžo iš vienos pusės ir Žemaičių vyskupo Stepono Giedraičio, Surviliškio bažnyčios klebono kun. Juozapo Zibarto iš kitos pusės;</p> <p>3. dėl Beržų arba Janulaičių dvaro, esančio Telšių reparticijoje Žemaičių kunigaikštystėje, tarp Mikalojaus Vainavičiaus – generolo majoro ir Lietuvos didžiojo žirgininko Antano Vaitkevičiaus pavaduotojo iš vienos pusės ir Bartlamiejaus, Antano ir Kasparo Vainavičių iš kitos pusės;</p> <p>4. dėl Liolių dvaro Raseinių paviete žemės ribų nustatymo tarp Raseinių pilies teismo raštininko Mykolo Ivanavičiaus iš vienos pusės ir Mstislavlio taurininkų Antano ir Benediktos Bartoševičiūtės Pluščauskų, Liolių bažnyčios klebono Valerijono Zbužinskio ir kitų iš kitos pusės.</p> <p>Протоколы судебных решений тивунского граничного суда Россиенского (Жмудского) повета:</p> <p>1. по делу установления границ имений Парасейни, Плавгине и Глинкишки и других в Россиенском повете Жмудского княжества между судьей земского суда Жмудского</p>	руко- писный док.	польский яз.				<p>Bylos surišimas suplyšęs.</p> <p>Переплёт дела порван.</p>

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		<p>княжества Бенедиктом Воловичем с одной стороны и Гавриилом и Еленой из Видмонтов Шидловскими, Михаилом и Розой из Минятов Минмонтами, Семеном, Киллианом и Николаем Довгяллами и другими с другой стороны;</p> <p>2. по делу установления границ имения Папишки, расположенного в Велионском повете около дотнувского тракта, между камергером Его Королевского Высочества Леоном Чижем с одной стороны и епископом жмудским князем Стефаном Гедройцем, настоятелем Сурвилишского костела Иосифом Зыбортом с другой стороны;</p> <p>3. по делу установления границ имения Бержи или Янулайцы, расположенного в Тельшевской репартиции Жмудского княжества, между Николаем Войновичем – заместителем генерала майора и конюшего великого литовского Антона Войткевича с одной стороны и Варфоломеем, Антоном и Каспером Войновичами с другой стороны;</p> <p>4. по делу установления границ Ляльского имения в Россиенском повете между писарем Россиенского гродского суда Михаилом Ивановичем с одной стороны и чашниками мстиславскими Антоном</p>						

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		и Бенедиктой из Бартошевичев Плуцевскими, настоятелем Ляльского костела кседзом Валерьяном Збужинским и другими с другой стороны.						

Įrašyti 4 (keturi) apskaitos vienetai nuo Nr. 1 iki Nr. 4.
Iš viso apyraše 4 (keturi) apskaitos vienetai.

Lietuvos valstybės istorijos archyvo
Informacijos ir sklaidos skyriaus
vyriausioji specialistė

Violeta Pansevič

Apyrašo duomenis tvirtinu:
Direktorius
2023-12-13

Ramutis Kurpė